

DOI: 10.32347/2076-815X.2023.83.325-334

УДК 72.025.4

к. арх., доцент **Тишкевич О.П.**,
olgatyshkevych3639@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1146-9117,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ ШКІЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ

Розглянуто соціально-економічні передумови формування багатофункціональних шкільних будівель. Виявлено, що ефективним напрямком удосконалення мережі закладів соціально-культурного обслуговування населення є інтеграція закладу загальної середньої освіти з закладами охорони здоров'я, дошкільної, позашкільної освіти, спортивно – оздоровчими та культурно-просвітницькими закладами.

Ключові слова: соціально-економічні фактори; шкільна будівля; багатофункціональна будівля; заклад загальної середньої освіти.

Актуальність теми. Забезпечення сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави – головні напрями державної політики [1]. Одним з пріоритетів регіонального розвитку є підвищення якості та забезпечення доступності для населення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, незалежно від місця проживання [2]. Для досягнення цієї мети необхідно ефективне використання державних ресурсів у територіальних громадах. Дієвим заходом підвищення ефективності мережі соціально-культурного обслуговування населення є застосування багатофункціональних типів шкільних будівель [3]. Потребують дослідження сучасні соціально-економічні процеси, які обумовлюють пошук нових підходів до формування мережі та будівель закладів середньої освіти.

Мета статті дослідити соціально-економічні передумови формування багатофункціональних будівель закладів загальної середньої освіти. В ході дослідження було використано такі методи як аналіз літературних першоджерел та практичного досвіду, ретроспективний аналіз, систематизація.

Аналіз літературних джерел та останніх публікацій. Вивчено законодавчі документи, дослідження, які обумовлюють формування шкільних будівель [1-19]. Проаналізовані публікації, в яких наведено опис, фотографії та креслення багатофункціональних шкільних будівель.

Основна частина. Одними з цілей сталого розвитку України є забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у

будь-якому віці; забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; скорочення нерівності; сприяння сталому розвитку сільського господарства [1,2]. Починаючи з 1991 року населення України скоротилося на понад 10 млн. осіб [4]. Особливо гострою проблема депопуляції є для сільських населених пунктів, у яких проживає значна кількість населення, а саме близько 30% від загальної чисельності населення України [5].

Основними чинниками негативних демографічних явищ є перевищення смертності над народжуваністю та міграція населення [6]. Причини міграції сільського населення розділяють на дві групи: економічні та соціальні. Перша група пов'язана з неможливістю сільського населення брати участь у економічній діяльності безпосередньо у сільському населеному пункті або поблизу нього. Друга група причин пов'язана із невдоволеністю населення кількістю, рівнем і якістю соціальної інфраструктури, послуг тощо [7]. Економічні та соціальні процеси, які відбувались протягом останнього десятиліття, призвели до скорочення мережі сільських закладів культурно-побутового обслуговування. Забезпечення населення сільських населених пунктів об'єктами соціальної сфери зменшилось. Порівняно з 2005 роком кількість сільських закладів загальної середньої освіти скоротилась на 11,7%. У 2014 році у сільських населених пунктах функціонували 221 лікарня (у 2005 році - 740), 13,5 тисяч фельдшерсько-акушерських пунктів (у 2005 році – 14,7 тисяч). Подібним чином ситуація склалась і у забезпеченні населення культурно-просвітницькими закладами – кількість бібліотек, клубів, будинків культури скоротилась у 3 рази [8]. Тенденція щодо зменшення кількості закладів соціально-культурного обслуговування зберігається [9].

Саме ці фактори унеможливають створення сприятливих умов для життя та порушують природній процес відтворення населення, обмежують соціально-економічний розвиток більшості сільських територій України [10]. Тому основним завданням сталого розвитку сільських територій, підвищення привабливості проживання населення на сільських територіях є відновлення та розбудова необхідної соціальної інфраструктури - збереження та розвиток мережі загальної, професійної та позашкільної освіти, лікувально-оздоровчого і медичного, культурного та комунально-побутового обслуговування [11].

Для досягнення цілей сталого розвитку необхідно формування ефективної мережі закладів дошкільної та позашкільної освіти, загальної середньої освіти. створення умов для можливості навчання впродовж життя [1, 2]. В галузі формування системи культурно-побутового обслуговування населення існують

принципово різні напрямки удосконалення існуючої мережі закладів. Перший ґрунтується на принципі концентрації матеріальних і кадрових ресурсів. Він передбачає укрупнення закладів та їх розміщення у межах транспортної доступності [12]. Такі заходи потребують значного матеріально-фінансового забезпечення, наявності доріг з твердим покриттям достатньо високої якості, парку автотранспорту, пального, введення до штатного розкладу закладу загальної середньої освіти двох водіїв, оплати праці педагогу, який супроводжуватиме дітей під час перевезення. У сільській місцевості у більшості адміністративних районів таких областей України як Полтавська, Чернігівська, Харківська, Сумська зі значною кількістю малих і середніх сіл за умов дотримання нормативного часу транспортної доступності, укрупнення закладів не дозволить отримати очікуваного економічного ефекту - кількість закладів малої місткості залишиться високою [13].

Заходи на основі кооперації передбачають інтеграцію закладу загальної середньої освіти з закладами охорони здоров'я, дошкільної, позашкільної освіти, спортивно – оздоровчими та культурно-просвітницькими закладами на основі розвитку зв'язків між ними, формуванню єдиної інфраструктури управління, розподілення матеріально-технічних ресурсів, кадрового потенціалу, інформаційно-методичного забезпечення. Ідея кооперації ресурсів на базі закладу загальної середньої освіти є актуальною в сучасних умовах кризового стану соціальної сфери, обмеженості фінансових, кадрових, матеріальних ресурсів [14]. Застосування шкільних будівель, що формуються шляхом міжвидової інтеграції на базі загальноосвітнього закладу, надасть можливість забезпечити функціонування системи культурно - побутового обслуговування населення відповідно до сучасних нормативних вимог та соціокультурних потреб громадян. За таких умов школа функціонує як соціальний центр громади, її приміщення використовують не лише школярі, але й дорослі [15].

Функціонування школи як центру громади в повній мірі відповідає сучасним соціальним вимогам щодо інклюзивності закладу загальної середньої освіти та створює для населення умови для навчання впродовж життя. У Меморандумі про безперервну освіту Комісії Європейського Союзу від 30 жовтня 2000 року зазначається про необхідність наближення закладів освіти до місця проживання [16]. Для цього на базі закладів загальної середньої освіти можуть бути створені консультаційні пункти для освіти дорослих. Доступність шкільної будівлі для усіх верств населення сприяють залученню та інтеграції усіх людей і соціальних груп у громадське життя, знижують сегрегаційні процеси у суспільстві, покращують соціальні відносини та активність

населення. Це підтверджується висновками наукових досліджень, досвідом експлуатації багатофункціональних шкільних будівель [15,17-19].

Коледж у новому районі міста Орлеан (Франція) є містобудівним та соціальним центром [20]. Комплекс складається з декількох будівель, серед яких – багатофункціональний зал, що може використовуватись як спортивний, зал для зібрань та концертів громадою міста. На ділянці школи розміщено житло для викладачів та інтернат для учнів. (рис.1)

а)

б)

Рис. 1. Коледж у місті Орлеан (Франція). Архітектори- archi5, 2021 рік.
а- вхід до багатофункціонального залу; б- загальний вигляд ділянки

У місті Марн-де-Валле (Франція) в комуні Кувре, територія якої в основному зайнята сільськогосподарськими землями, збудовано нову школу, що є громадським центром району [21]. У складі будівлі передбачено блоки дитячого садка, початкової школи, центру дозвілля, багатофункціональний зал. (рис. 2)

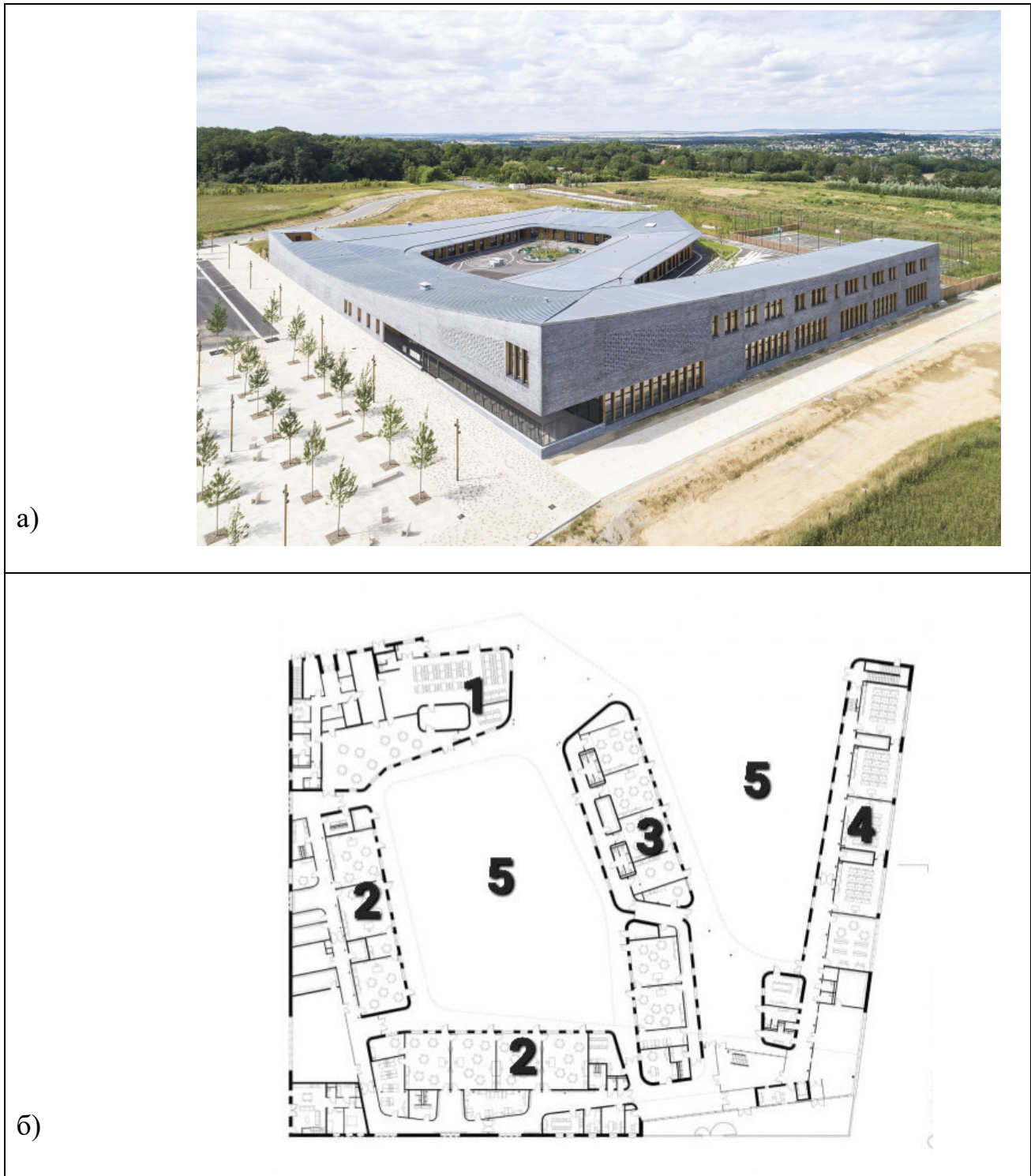

Рис. 2. Школа імені Жана-Луї Етьєна в Кувре (Франція). Архітектори- archi5, 2021 рік.
а- загальний вигляд; б- план першого поверху (1-багатофункціональний зал, 2- блок дитячого садка; 3-дозвіллевий центр; 4 - блок початкової школи; 5- двір)

Висновки.

Формування багатофункціональних шкільних будівель спрямовано на досягнення цілей сталого розвитку громад. Незадовільний стан мережі соціально-культурного обслуговування є однією з причин міграції сільського населення, що призводить до депопуляції сільських населених пунктів. Важливим завданням для сталого розвитку сільських територій є розбудова соціальної інфраструктури. Перспективним напрямком удосконалення мережі соціально-культурних закладів є їх формування на основі принципу кооперації ресурсів. Інтеграція закладів загальної середньої освіти з закладами охорони здоров'я, позашкільної освіти, спортивно – оздоровчими та культурно-просвітницькими закладами надасть можливість заснувати заклади соціально-культурного обслуговування в сільських населених пунктах, де функціонування автономних закладів є економічно недоцільним або неможливим. За таких умов школи будуть функціонувати як соціокультурні центри громади, а багатофункціональні шкільні будівлі будуть використовувати не лише діти, але й доросле населення. Організація на базі закладів загальної середньої освіти консультативних пунктів забезпечить можливість для населення громади навчання впродовж життя поблизу місця проживання. Це дозволить залучити до діяльності закладу загальної середньої освіти громадськість, знизить сегрегаційні явища у суспільстві. Соціально - економічні переваги зведення багатофункціональних шкільних будівель підтверджено науковими дослідженнями та досвідом їх експлуатації.

Список джерел

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ президента України від 30.09 2019 № 722/2019. База даних «Законодавство України» /ВР України.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення 02.04.2023)
2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. База даних «Законодавство України» /ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.04.2023)
3. Методичні рекомендації з проектування закладів загальної середньої освіти/ В.В. Куцевич, Б.М. Губов, О.П. Тишкевич та ін. за загал. ред. В.В. Куцевича. Київ: ПАТ «КІІВЗНДІЕП», 2017, 140 с.
4. Чисельність населення України з 1990 по 2022 рр. Державна служба статистики України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> (дата звернення 04.04.2023).
5. Демографічна та соціальна статистика / Населення та міграція. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 02.04.2023).
6. Перевозова І.В., Поленкова М.В. Сталий розвиток сільських територій: стан проблеми. Причорноморські економічні студії. Одеса: ПУ "Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій", 2020. Вип. 59-1. С. 68-75. DOI: [10.32843/bses.59-](https://doi.org/10.32843/bses.59-)

11.

7. Полякова О.Ю., Хаустова В.Є., Леванда О.М. Аналіз проблем і тенденцій розвитку сільських територій України. Бізнес Інформ. 2020. №4. С. 229–250. DOI: [10.32983/2222-4459-2020-4-229-250](https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-229-250).

8. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України: Статистичний збірник/ Державний комітет статистики України. Київ: Державний комітет статистики України, 2014. 187 с.

9. Статистичний щорічник України за 2019 рік / Державний комітет статистики України. Київ: Державний комітет статистики України, 2020. 464 с.

10. Пронько Л.М. Економічні аспекти відтворення людського капіталу сільських територій. Агросвіт. К.: ДДАЕУ, ТОВ «ДКС ЦЕНТР», 2022. Вип. 9-10. С.62-68. DOI: [10.32702/2306-6792.2022.9-10.62](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.62).

11. Чопенко В.М. Демографічні проблеми українського села в контексті бюджетної політики держави та шляхи їх виникнення. Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. Ірпінь: УДФСУ, 2017. Вип. 1. С 227-232.

12. Саркисов С.К. Оптимизация сети школьных зданий: автореф. дис. на соискание ученой степени д. архит.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений». Москва, 1974. 31с.

13. Тишкевич О.П. Сучасні тенденції у формуванні мережі і типів сільських загальноосвітніх шкіл. Містобудування та територіальне планування. К. : КНУБА, 2011. Вип. 42. С. 379–384.

14. Осадчий І.Г. Теорія і практика спрямованого розвитку системи загальної середньої освіти сільської місцевості: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д. пед. наук.: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка і історія педагогіки». Київ, 2012. 40 с.

15. Svendsen G.L.H. Multifunctional centers in rural areas. / The Danish Institute of Rural Research and Development, University of Southern Denmark. Esbjerg, 2009. 31 p.

16. European Communities: A Memorandum on Lifelong Learning, issued in 2000 URL: <https://uil.unesco.org/document/european-communities-memorandum-lifelong-learning-issued-2000> (дата звернення 01.04.2023)

17. Bingler S. Schools as centers of community: a citizen's guide for planning and design, Second edition /Washington, D.C.: National Clearinghouse for Educational Facilities, KnowledgeWorks Foundation, Council of Educational Facility Planners, International Building Educational Success Together, Coalition for Community Schools, 2003. 70 p.

18. Svendsen G.L.H. Socio-spatial planning in the creation of bridging social capital: the importance of multifunctional centers for intergroup networks and integration. International Journal of Social Inquiry. Bursa: Bursa Uludağ University Social Sciences Institute, 2010. Volume 3(2). P. 45-73.

19. Cappai C., Segantini M. A. Schools and the legacy of hybrid buildings/ IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering 890 (2020) 012027. DOI:[10.1088/1757-899X/890/1/012027](https://doi.org/10.1088/1757-899X/890/1/012027).

20. Aux confins de l'urbain Collège Jean Rostand à Orléans URL: <https://images.archi/articles/aux-confins-de-l-urbain-0> (дата звернення 03.04.2023)

21. Jean Louis Étienne School / archi5 URL: <https://www.archdaily.com/971404/jean-louis-etienne-school-archi5> (дата звернення 02.04.2023).

Olga Tyshkevych,
Candidate of Architecture, Associate Professor
of the Department of Building Architecture and Design
National University " Yury Kondratyuk Poltava Polytechnic"

SOCIO-ECONOMIC PREREQUISITES FOR THE MULTIFUNCTIONAL SCHOOL BUILDINGS FORMATION

The article deals with the socio-economic prerequisites for the multifunctional school buildings formation, which is aimed at achieving the goals of sustainable community development. The unsatisfactory condition of the socio-cultural service network is one of the reasons for the migration of the rural population, which leads to the depopulation of rural settlements. An important task for sustainable development of rural areas is to build social infrastructure. A promising area of improving the socio-cultural institutions network is their formation on the basis of the principle of cooperation of resources. Integration of general secondary education institutions with health care institutions, extracurricular education, sports-wellness and cultural and educational institutions will provide an opportunity to establish social and cultural services in rural settlements, where the functioning of autonomous institutions is economically impractical or impossible. Under these conditions, the schools will function as community socio - cultural centers, and not only children but also the adult population will use multifunctional school buildings. Organization on the basis of general secondary education institutions of consultative points will provide an opportunity for the population of the community for a lifetime near the place of residence. This will allow the public to be involved in the activity of the general secondary education institution, and will reduce segregation phenomena in society. The socio - economic advantages of erection of multifunctional school buildings have been confirmed by scientific research and experience of their operation.

Keywords: socio-economic factors; school building; multifunctional building; institution of general secondary education.

REFERENCES

1. On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030: Decree of the President of Ukraine dated September 30, 2019 No. 722/2019. [Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz prezydenta Ukrainy vid 30.09 2019 № 722/2019] Database "Legislation of Ukraine"/ Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (application date 04/02/2023. {in Ukrainian})

2. On the approval of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 05.08.2020 No. 695. [Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.08.2020 № 695] Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (application date 04/02/2023). {in Ukrainian}
3. Methodical recommendations for designing general secondary education institutions / V.V. Kutsevich, B.M. Hubov, O.P. Tyshkevych and others in general. ed. V.V. Kutsevich - Kyiv : PJSC "KYIVZNDIEP", 2017, 40p. [Metodychni rekomendatsii z proektuvannia zakladiv zahalnoi serednoi osvity/ V.V. Kutsevych, B.M. Hubov, O.P. Tyshkevych ta in.za zahal. red. V.V. Kutsevycha. Kyiv: PAT «KYIVZNDIEP», 2017, 140 s.] {in Ukrainian}
4. Population of Ukraine from 1990 to 2022. State Statistics Service of Ukraine. [Chyselnist naselennia Ukrainy z 1990 po 2022 rr. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy] URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> (application date 04/02/2023). {in Ukrainian}
5. Demographic and social statistics / Population and migration. State Statistics Service of Ukraine. [Demohrafichna ta sotsialna statystyka / Naseleattia ta mihratsiia. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy] URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (application date 02/02/2023). {in Ukrainian}
6. Perevozova I.V., Polenkova M.V. (2020) Sustainable development of rural areas: state of the problem. [Stalyi rozvytok silskykh terytorii: stan problemy] Prychornomorski ekonomichni studii, Vyp. (№ 59-1), P-p. 68-75 DOI: [10.32843/bses.59-11](https://doi.org/10.32843/bses.59-11). {in Ukrainian}
7. Poliakova O.Yu., Khaustova V.Ye., Levanda O.M. (2020) Analysis of problems and trends in the development of rural areas of Ukraine [Analiz problem i tendentsii rozvytku silskykh terytorii Ukrainy] Biznes Inform, Vyp. (№ 4), P-p. 229–250. DOI: [10.32983/2222-4459-2020-4-229-250](https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-229-250). {in Ukrainian}
8. Socio-economic situation of rural settlements of Ukraine: Statistical collection/ State Statistics Committee of Ukraine. [Sotsialno-ekonomichne stanovyshe silskykh naselennykh punktiv Ukrainy: Statystychnyi zbirnyk/ Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy] Kyiv: Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy, 2014. 187 p. {in Ukrainian}
9. Statistical Yearbook of Ukraine for 2019 / State Statistics Committee of Ukraine. [Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2019 rik / Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy] Kyiv: Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy, 2020. 464 p. {in Ukrainian}
10. Pronko L.M. (2022) Economic aspects of reproduction of human capital in rural areas.[Ekonomichni aspekty vidtvorennia liudskoho kapitalu silskykh terytorii] Ahrosvit, Vyp (№ 9-10), P-p. 62-68. DOI: [10.32702/2306-6792.2022.9-10.62](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.62). {in Ukrainian}
11. Chopenko V.M. (2017) Demographic problems of the Ukrainian countryside in the context of the budget policy of the state and ways of their occurrence. [Demohrafichni problemy ukrainskoho sela v konteksti biudzhetnoi polityky derzhavy ta shliakhy yikh vynyknennia] Ekonomichni visnyk. Serii: finansy, oblik, opodatkovannia. Vyp (№1), P-p. 227-232. {in Ukrainian}

12. Sarkysov S.K. Optimization of the school buildings network: abstract of the dissertation for the degree of Doctor of Architecture: specialty 18.00.02 "Architecture of buildings and structures". [Optimizacziya seti shkol'ny`kh zdaniy: avtoreferat dissertaczii na soiskanie uchenoj stepeni d. arkhит.: special'nost` 18.00.02 «Arkhitektura zdaniy i sooruzhenij»], Moskva, 1974. 31 p. {in russian}
13. Tyshkevych O.P. (2011) Modern trends in the formation of the network and rural secondary schools types. [Suchasni tendentsiyi u formuvanni merezhi i typiv sil's'kykh zahal'noosvitnikh shkil] *Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya*, Vyp (№ 9-10), P-p. 62-68. {in Ukrainian}
14. Osadchyy I.H. Theory and practice of directed development of the general secondary education system in rural areas: abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences: specialty 13.00.01 "General pedagogy and history of pedagogy". [Teoriya i praktyka spryamovanoho rozvytku systemy zahal'noyi seredn'oyi osvity sil's'koyi mistsevosti: avtoref. dys. na zdobuttya naukovooho stupenya d. ped. nauk.: spets. 13.00.01 «Zahal'na pedahohika i istoriya pedahohiky»], Kyiv, 2012. 40 p. {in Ukrainian}
15. Svendsen G.L.H. Multifunctional centers in rural areas. / The Danish Institute of Rural Research and Development, University of Southern Denmark. Esbjerg, 2009. 31 p. {in English}
16. European Communities: A Memorandum on Lifelong Learning, issued in 2000 URL: <https://uil.unesco.org/document/european-communities-memorandum-lifelong-learning-issued-2000> (application date 01/02/2023). {in English}
17. Bingler S. Schools as centers of community: a citizen's guide for planning and design, Second edition /Washington, D.C.: National Clearinghouse for Educational Facilities, KnowledgeWorks Foundation, Council of Educational Facility Planners, International Building Educational Success Together, Coalition for Community Schools, 2003. 70 p. {in English}
18. Svendsen G.L.H. Socio-spatial planning in the creation of bridging social capital: the importance of multifunctional centers for intergroup networks and integration. *International Journal of Social Inquiry*. Bursa: Bursa Uludağ University Social Sciences Institute, 2010. Volume 3(2). P. 45-73. {in English}
19. Cappai C., Segantini M.A. Schools and the legacy of hybrid buildings/ IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering 890 (2020) 012027. DOI: [10.1088/1757-899X/890/1/012027](https://doi.org/10.1088/1757-899X/890/1/012027). {in English}
20. Aux confins de l'urbain Collège Jean Rostand à Orléans URL: <https://images.archi/articles/aux-confins-de-l-urbain-0>. (application date 03/02/2023). {in English}
21. Jean Louis Étienne School / *archi5* URL: <https://www.archdaily.com/971404/jean-louis-etienne-school-archi5> (application date 02/02/2023). {in English}